

PESTES PATRONALS
VERGE DEL
SOPRATGE
DEL 7 AL 11
DE NOVEMBRE

BEÑIDOR
1987

A PROPÒSIT DE LA CONSERVACIÓ I TRANSMISSIÓ DE LA CARTA POBLA DE BENIDORM

RAFAEL ALEMANY FERRER
Doctor en Filologia Hispànica
i Professor Titular de la Universitat d'Alacant

La primera notícia que posseïm de l'existència d'un document contenint l'escriptura fundacional del Benidorm cristià és la que ens proporciona don Vicent Zaragoza Sòria, el 1944, en un treball guardonat en un certamen jocflorallesc, on, entre altres coses, escriu:

«Hallé materia muy interesante al cambiar impresiones con un buen amigo y paisano, don Juan Llorca, oficial de secretaría de este Ayuntamiento [el de Benidorm], persona competente en artes y estudios. Emprendedor y rebuscador que hace sacrificios y desprendimientos pecuniarios, por lo que consiguió de un librero de lance de Madrid un documento antiquísimo que trata de la fundación del pueblo de Benidorm [sic].

El tal documento auténtico [consta] de una hoja de pergamino que tiene las dimensiones de 0,63 cm. cuadrados, autorizado en Valencia el 8 de octubre del año 1325; escrito en latín y traducido al castellano del siglo XVIII en cinco hojas en folio, en que [Bernat de Sarrià] concede a los cristianos sus tierras, pastos, montes, pesquerías y otros varios en derechos [sic] al poblado de Benidorm para su fundación y ensanche entre todas las tierras afectas a todos los términos y pueblos cercanos, los cuales dependerán del pueblo de Benidorm, como cabeza mayor designada al efecto» (1).

Tot i que el fet d'afirmar-hi que es tracta d'un document «autorizado en Valencia el 8 de octubre del año 1325» —al marge de la data exacta de l'atorgament, «acontecimiento acaecido en 25 de mayo del año 1325», segons declara erròniament l'autor— (2) podria induir a pensar que es tracta del text original de la *Carta pobla* de Benidorm, don Vicent Llorca Zaragoza —nét de l'anterior— adverteix, el 1946, que no «se ha descubierto el documento original, pero se conserva una copia del mismo fechada en el año 1430, copia redactada en latín propio de las cancellerías aragonesas de la Baja Edad Media» (3). D'idèntic parer és també l'estudiós i erudit don Pere Maria Orts i Bosch, qui, el 1976, escriu:

«L'original de la Carta Pobra [és a dir, el text de 1325] no existeix, doncs hi era als protocols de Joan Cerdà, notari de la ciutat de València, davant de qui l'otorgà Bernat de Sarrià, i aquests protocols s'han perdut o ens són desconeguts fins hores d'ara. Quan encara hi eren els dits protocols se'n tragué una còpia, escrita a un pergami, el dia vint-i-u del mes d'octubre de l'any 1430 [...]. I aquesta còpia es registrà als llibres de Governació Litium de la cort del governador del Regne de València, el dia vint-i-set d'abril de 1521 [...]» (4).

Contràriament, el reverend don Lluís Duart, rector de l'església benidormenca de Sant Jaume durant un quart de segle, el 1978, declara haver tingut accés a un pergami en llatí de 1325, així com a una traducció al castellà, de 1430, que l'acompanyava, la qual registrà al *Libro de Memorias* de l'església que regia:

«Allí registré LA CARTA PUEBLA DE BENIDORM que, redactada en latín en hermoso y espacioso pergamino, del año 1325, y un traslado al castellano sacado de dicho original, del año 1430, conservaba en su casita de la Huerta un benidormense llamado Paco Correa, el cual nos prestó esta copia de 1430 [...].

Así, en estas circunstancias tuve la oportunidad de registrar en el Libro de Memorias la CARTA MAGNA de Benidorm que viene a ser como el certificado de su nacimiento.

[...]

Por lo tanto y para información general de todos diremos que el pergamino con el texto latino de 1325 es el original. El mismo fue notarialmente traducido al castellano en 1430, que es el texto que yo tuve ocasión de registrar en el Libro de Memorias. Y el texto registrado en el Archivo del Reino de Valencia (5) fue copiado directamente del original, o sea, del pergamino de 1325 [...]» (6).

Dissortadament aquest pergami no resulta hui de fàcil accés, ja que don Francesc Llorca Ferrer —el «Paco Correa» que esmenta don Lluís Duart a la citació anterior—, després d'haver-lo adquirit a don Joan Llorca —*alias* «Juanito Bola»— entre els anys 1944 i 1946 (7), el vengué a don Pere Zaragoza Orts (8), llavors alcalde de Benidorm, no sense vèncer prèviament els molts recels que, encara als volts del 1952, l'havien dut a no accedir ni tan sols a que don Lluís Duart el transcrivís al llibre de memòries parroquial, autoritzant-lo només a copiar-hi la versió castellana adjunta, segons constata el propi rector al colofó amb què clou el seu trasllat:

«Es copia fiel y exacta de "El fuero de Benidorm" que posee Francisco Llorca y Ferrer, natural y vecino de ésta, juntamente con el pergamino en latín que es el texto original que *no ha permitido sea copiado*. Y para que conste firmo la presente en Benidorm a seis de diciembre de mil novecientos cincuenta y dos. Luis Duart» (10).

Però no cal tenir accés al pergami esmentat per a deduir, sense que això resulte agosarat, que els qui semblen tenir la raó són els senyors Vicent Llorca i Pere Maria Orts, puix que difícilment podem sostenir —com pretenia don Lluís Duart— que el text de 1521, registrat a l'Arxiu del Regne de València, reproduesca l'original de 1325, atès que en aquell, després de la constatació dels tràmits processals previs, s'afirma en termes inequívocs i categòrics que allò que hi s'aplega és una còpia del 1430 del primitiu atorgament del 1325:

«Hoc est translatum, bene et fideliter factum, a quodam publico privilegii instrumento, nil addito nilque remoto, facto vicesima prima mensis Octobris anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo tricesimo [...]» (11).

L'únic punt fosc que resta per aclarir és la notícia proporcionada pel senyor Zaragoza Sòria, a què m'he referit *supra*, segons la qual es tracta d'un document «autorizado en Valencia el 8 de octubre de 1325», cosa que, almenys aparentment, vindria a recolzar la tesi de don Lluís Duart. Tanmateix és molt probable que no siga més que un error, el possible origen del qual es trobe, potser, en una barreja del «mensis Octobris» de la citació anterior i l'«octava» de la data final de l'atorgament (12). Convé a aquest propòsit tenir ben

present que és molt possible que don Vicent Zaragoza no arribés a manejar directament —o si ho féu, fou per temps brevíssim— el pergami del qual li parlà don Joan Llorca, mentre que el nét d'aquell, don Vicent Llorca, primer en datar-lo el 1430, no sols tingué accés directe al document, sinó que, fins i tot, arribà a obtenir-ne dues fotocòpies que, al llarg del temps, anaren a parar a altres mans (13).

Pel que respecte a la versió castellana de la *Carta pobla* que acompanyava el pergami del 1430 —i que potser encara hui segueixa acompanyant-lo en algun racó dels arxius particulars de don Pere Zaragoza— tots els indicis —i en especial la llengua emprada— apunten a fer pensar que ben bé pogué tractar-se d'una traducció tardana, molt versemblantment del segle XVIII com ja apuntà don Vicent Zaragoza, i en qualsevol cas mai no del 1430, la data que li atribuï don Lluís Duart per confusió evident amb la del trasllat llatí del pergami. El que sí que és ben cert és que aquesta versió ha gaudit de millor i major fortuna que el text matriu, gràcies a la transcripció que en féu el rector Duart l'any 1952 per al llibre de memòries parroquial (14), i que fou impresa per la *Comisión de Monumentos de la provincia de Alicante*, el 1956, amb un pròleg del cronista don Vicent Martínez Morellà.

A la difusió i coneixement de la *Carta pobla* de Benidorm ha contribuït, per últim, i de forma força decisiva, la traducció al català efectuada per don Pere Maria Orts i Bosch, publicada el 1976 (15), sobre la base del manuscrit 2470 de la secció de Governació de l'Arxiu del Regne de València, que conté, entre altres materials, la còpia llatina de 1521 del document fundacional del nostre poble. El facsimil i edició crítica d'aquesta darrera còpia, acompanyats, així mateix, d'estudis, anotacions i de sengles noves traduccions al català i al castellà, apareixeran publicats imminentment per l'Ajuntament de Benidorm i la Universitat d'Alacant.

A tall de resum:

1. La *Carta pobla* de Benidorm fou atorgada per Bernat de Sarrià el 8 de maig de 1325, però no es conserva aquest document originari que, com era pràctica habitual en escriptures públiques, fou redactat en llatí.

2. Existeix una còpia d'aquell, feta el 21 d'octubre del 1930, conservada en un pergami actualment propietat de don Pere Zaragoza Orts, qui l'adquirí, pels anys cinquanta, a don Francesc Llorca Ferrer. Aquest últim l'aconseguí de don Joan Llorca a primers del anys quaranta, qui, alhora, l'havia obtinguda —directament o indirecta— d'un llibreter de Madrid.

5. De la còpia de 1430 se'n tragué una altra, el 27 d'abril de 1521, que hui es conserva registrada al manuscrit 2470 de la secció de Governació de l'Arxiu del Regne de València.

4. Hi ha, així mateix, una traducció castellana anònima tardana, molt probablement del segle XVIII, que encara hui potser acompanye el pergami llatí de 1430 a l'arxiu personal de Pere Zaragoza. Aquest text fou copiat per don Lluís Duart al llibre de memòries parroquial de l'església de Sant Jaume el 1952 i, quatre anys després, aparegué publicat en un opuscle a la ciutat d'Alacant.

5. Pere Maria Orts publicà, el 1976, una traducció al català de la *Carta*, basant-se en la còpia llatina de 1521.

6. Molt prompte es publicarà, per primera vegada, el text llatí complet de la *Carta pobla*, sobre la base de la còpia de 1521. Anteriorment només havien estat publicats uns pocs fragments per don Vicent Llorca Zaragoza, el 1946, basant-se en el pergami de 1430.

Benidorm, setembre de 1987
662 aniversari de la fundació
del Benidorm cristià

NOTES

- 1 *Rasgos biográficos de la fundación de Benidorm*, inèdit. Utilitze fotocòpia de l'original, mecanoscrit en deu quartilles, cedit generosament pel nét de l'autor, don Vicent Llorca Zaragoza. La cita en pàgs. 2 i 3.
- 2 *Ibid.*, pàg. 3. La data correcta de l'atorgament és el 8 —i no el 25— de maig de 1325, segons es dedueix de la pròpia *Carta pobla*: «Quod est actum Valencie, octava idus madii, anno Domini millesimo trecentesimo vicesimo quinto» (Arxiu del Regne de València, secció de Governació, MS 2470, f. 3v).
- 3 *El Fuero de Benidorm*, pàg. 3. Cite per la fotocòpia del mecanoscrit —altre cop cedida gentilmente per l'autor—, datat en desembre de 1946; tanmateix el propi senyor Llorca, en carta de 28 de febrer de 1985, m'indicava que aquest treball fou publicat en *Aleluya*, fulla parroquial de l'església de Sant Jaume Apòstol que editava el rector don Josep Alba. Es tracta d'un text breu, de quatre quartilles mecanoscrites a doble espai i per una sola cara, on l'autor, després d'una curta presentació, transcriu parcialment els passatges més importants del document llatí atorgat per Bernat de Sarrià (còpia de 1430). Aquesta transcripció, a pesar de ser molt fragmentària, posseeix el mèrit de ser la primera —i única fins a hores d'ara— que dona a conèixer el text llatí de la *Carta*.
- 4 *La carta de poblament de Benidorm i l'almirall Bernat de Sarrià*, València, 1976, pàg. 3.
- 5 Al·ludeix a la còpia de 1521, MS 2470 de la secció de Governació de l'Arxiu del Regne de València.

- 6 «Benidorm y su bahía», en *Revista oficial de fiestas*, Benidorm, noviembre 1978, sense paginació.
- 7 Vicent Zaragoza, el 1944, esmenta Joan Llorca com a propietari del document (*vid. op. cit.*, pàg. 2), mentre que, Vicent Llorca, dos anys després —1946—, afirma que el seu posseïdor és ja Francesc Llorca (*vid. op. cit.*, pàg. 1).
- 8 El senyor Zaragoza Orts ens confirma que, en efecte, li'l va adquirir a «Paco Correa» i que encara hui obra en el seu poder.
- 9 La cursiva es meua.
- 10 *Libro de Memorias* parroquial de l'església de Sant Jaume Apòstol, pàg. 40. Utilitze fotocòpia obtinguda a partir de la facilitada amablement pel senyor Llorca Zaragoza.
- 11 MS 2470 de la secció de Governació de l'Arxiu del Regne de València, f. 1r.
- 12 *Vid.* MS cit. f. 3v. (el text l'he transcrit a la nota 2).
- 13 Dades oferides pel propi senyor Llorca Zaragoza en carta de 28 de febrer de 1985 i en converses directes mantingudes amb ell. Potser aquestes fotocòpies paren hui en cercles pròxims a don Emilio Sáez i als hereus de don Julio Guillén Tato, respectivament.
- 14 Ocupa las pàgines 33 a 40 d'aquest, ambdues incloses.
- 15 *Vid.* la referència bibliogràfica de la nota 5.